

Kokemus sukupuolesta

Posterisarja sukupuolen moninaisuudesta nuorille

Alli Rantala

Katja Yli-Kerttula

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2022

Terveystieteiden tutkimusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Terveystieteiden tutkimusohjelma

RANTALA, ALLI & YLI-KERTTULA, KATJA:
Kokemus sukupuolesta
Posterisarja sukupuolen moninaisuudesta nuorille

Opinnäytetyö 35 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Tammikuu 2022

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kolmen posterin sarja sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittämisestä Viva-hankkeelle. Opinnäytetyön tehtävinä oli selvittää, mitä tarkoittaa sukupuolen moninaisuus ja miten sukupuoli-identiteetti kehittyy. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä nuorten ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittämisestä, sillä moni nuori pohtii sukupuoleen liittyviä kysymyksiä. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Tampereen ammattikorkeakoulun Viva-hankkeen kanssa.

Sukupuoli-identiteetti eli henkilön oma kokemus sukupuolesta on suositeltavin tapa nyky-yhteiskunnassa käsittää henkilön sukupuoli. Nuoret tarvitsevat identiteetin kehitykseen tukea, ja sukupuoli-identiteetin ollessa iso osa kokonaisidentiteettiä vaaditaan tukea myös sen kehitykseen. Sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikuttavat erilaiset biologiset, sosiaaliset ja kulttuurilliset tekijät. Mikään yksittäinen tekijä ei nykytiedon valossa selitä sukupuoli-identiteetin kehittymistä, vaan voidaan olettaa useampien tekijöiden yhteisvaikutuksella olevan merkitystä sukupuoli-identiteetin kehittämisessä ja muodostumisessa. Sukupuolia on monia ja sukupuolen moninaisuus käsitteenä sisältää nämä kaikki alleen, enemmistöineen ja vähemmistöineen. Sukupuolen moninaisuus ei ole uusi ilmiö, mutta se on noussut ajankohtaiseksi aiheeksi nyky-yhteiskunnassa.

Opinnäytetyön tuotoksena tehtiin kolmen posterin sarja sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä. Postereissa avataan sukupuolen moninaisuuden liittyviä termejä ja käsitellään sukupuolen moninaisuutta sekä sukupuoli-identiteettiä kannustavasti nuoria puhuttelevasta näkökulmasta. Viva-hankkeen verkkosivuilla oli aiheesta jonkin verran tietoa, mutta sivuilla jo olemassa olevaa materiaalia sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä oli mahdollisuus laajentaa. Opinnäytetyön pohjalta nousseita jatkotutkimusideoita voisi olla tarkempi tutkimus erilaisten psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden vaikutuksista sukupuoli-identiteetin kehittymiseen sekä millaisia keinoja esimerkiksi terveydenhuollossa tai kolmannen sektorin palveluissa on nuorille tällä hetkellä tarjolla identiteetin ja sukupuoli-identiteetin kehittämisen tukemiseen ja millaisesta tuesta nuoret voisivat hyötyä.

Asiasanat: sukupuoli, sukupuolen moninaisuus, sukupuoli-identiteetti, nuoret

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Nursing and Health Care
Option of Public Health Nursing

RANTALA ALLI & YLI-KERTTULA KATJA:
Personal Sense of Gender
A Series of Posters about Gender Diversity for Adolescents

Bachelor's thesis 35 pages, appendices 3 pages
January 2022

The purpose of this practice-based thesis was to create a series of posters about gender diversity and gender identity development. The task of this study was to find out what gender diversity means and how gender identity progresses. The study was aimed at increasing adolescents' knowledge about gender diversity and gender identity development. The thesis was executed as a functional study in cooperation with the Viva project.

The definition of gender is not unambiguous. Instead of a man or a woman, one's gender can be something in between or something totally different from them and some people don't have gender at all. Gender identity is the personal sense of one's own gender and that is the most recommended way to define gender in today's society. Adolescents wonder if it is normal to feel their gender identity is different from their biological sex, when you usually find your gender identity and what the different terms about gender diversity mean.

Adolescents need support with their identity development. The development of gender identity also needs to be supported, because it is a major part of the person's identity. Gender identity development is affected by different biological, social and cultural factors. The concept of gender diversity consists of gender minority and majority including all kinds of genders. Gender diversity is not a new phenomenon, but its magnitude has currently grown.

Key words: gender, gender diversity, gender identity, adolescents

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	NUOREN IDENTITEETIN KEHITTYMINEN	7
3	SUKUPUOLEN MONINAISUUS	8
	3.1 Sukupuoli	8
	3.2 Sukupuolen ilmenemismuotoja	8
	3.3 Sukupuolivähemmistöt ja -enemmistöt.....	10
	3.4 Sukupuoli-identiteetti.....	11
	3.5 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen.....	12
	3.6 Yhteiskunnan oletukset ja niiden vaikutukset.....	14
	3.7 Sukupuolidysforia.....	15
4	INFOGRAAFINEN POSTERI TIEDONLÄHTEENÄ	17
5	OPINNÄYTETYÖN, TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE.....	19
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA RAPORTOINTI	20
	6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	20
	6.2 Opinnäytetyön toteutus	21
	6.3 Posterisarjan toteutus	22
7	POHDINTA	24
	7.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	24
	7.2 Yleinen pohdinta	25
	7.3 Jatkotutkimus- ja kehittämissuositukset.....	27
	LÄHTEET	29
	LIITTEET	33
	Liite 1. Posterit 1	33
	Liite 2. Posterit 2	34
	Liite 3. Posterit 3	35

1 JOHDANTO

Sukupuolen moninaisuus koskettaa jokaista ihmistä tavalla tai toisella (THL 2020). Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan sitä, että miehen ja naisen lisäksi sukupuolia on useampia ja jokaisella on oma kokemus sukupuolestaan sekä tapa ilmaista sukupuoltaan (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus N.d.b.). Tasa-arvon edistämisen vuoksi sukupuolen moninaisuus tulisi ottaa huomioon aina, kun ollaan tekemisissä ihmisten kanssa. Lasten ja nuorten kanssa sukupuolen moninaisuus tulisi ottaa erityisen hyvin huomioon. (THL 2020.) Sukupuolen moninaisuutta on ilmennyt erilaisissa kulttuureissa ja eri aikakausina jo aikaisemmin, eli kyseessä ei ole täysin uusi ilmiö. Länsimaisessa kulttuurissa sukupuolen moninaisuudesta ei ole juuri puhuttu aiemmin, mutta lähiaikoina keskustelu sukupuolen moninaisuudesta on alkanut nostaa päätään. (Blomqvist ym. 2020, 5.) Nykyään yhteiskunnassa on jo yleisempää ajatella, että sukupuolen määritelmä ei ole yksiselitteinen asia (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus N.d.c.).

Useimmilla ihmisillä kokemus omasta sukupuolesta, eli sukupuoli-identiteetti, kohtaa hyvin fyysisten ominaisuuksien eli kromosomiston ja lisääntymiselinten rakenteen kanssa. Aina näin ei kuitenkaan ole. (Kärnä, Mattila & Uusi-Mäkelä 2018.) Rinkisen (2012, 91-92) tutkimuksessa käy ilmi, että nuoret pohtivat omaa sukupuoli-identiteettiään. Nuoret haluavat tietää muun muassa, onko normaalia kokea olevansa eri sukupuolta kuin mitä biologisesti määriteltynä on. Nuoret pohtivat myös, milloin oma sukupuoli-identiteetti löytyy. Nuorilla on pelkoja ikätoverien suhtautumisesta heihin silloin kun heidän sukupuoli-identiteettinsä on poikkeava. Erityisesti pojat ovat hämillään erilaisista termeistä liittyen moninaisuuteen. Pojat ovat kiinnostuneita muun muassa mitä tarkoittaa transvestismi, transsukupuolisuus ja intersukupuolisuus. Termit menevät usein myös sekaisin. (Kontula 2012, 261.)

Opinnäytetyön tilaajana toimii Tampereen ammattikorkeakoulun Viva – Viisaat valinnat-hanke. Hankkeen tarkoituksena on vahvistaa nuorten ja nuorten aikuisten, erityisesti miesten, oikeaan tietoon perustuvaa kykyä arvioida, vahvistaa ja suojella omaa seksuaali- ja lisääntymisterveyttään. (Viva 2020.) Opinnäytetyön

tarkoituksena on tehdä kolmen posterin sarja sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittämisestä Viva-hankkeen verkkosivuille. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä nuorten ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittämisestä, sillä moni nuori pohtii sukupuoleen liittyviä kysymyksiä.

2 NUOREN IDENTITEETIN KEHITTYMINEN

Varhaisnuoruudessa aivot kypsyvät ja nuoren ajattelutaidot kehittyvät huomattavasti. Tässä iässä nuori ymmärtää asioita konkreettisesti, mutta pystyy jo hyvin ymmärtämään abstrakteja käsitteitä. Nuori opettelee ajattelemaan itsenäisesti ja kriittinen ajattelu lisääntyy. (MLL 2018.) Nuorilla on usein voimakas tarve laatia erilaisia luokituksia ja luoda erilaisia rajoja ryhmien välille (Kaltiala-Heino & Marttula 2019). Arvojen ja ideologioiden pohtiminen kehittyä, nuori alkaa etsiä omia arvojaan. Nuori pystyy näkemään asioita toisten ihmisten näkökulmista. Murrosiässä myös nuoren moraalinen ajattelu kehittyä. (MLL 2018.)

Nuoruuden kehitysvaiheen tärkein tehtävä on identiteetin kehittyminen. Nuoruusiässä identiteetti on vielä hajanainen ja altis erilaisille vaikutteille. Nuori työstää identiteettiään erilaisten kokeilujen kautta. Nuoruudessa tapahtuvassa identiteettikehityksessä on tavoitteena saavuttaa lujittunut ja vakiintuneena pysyvä identiteetti. Nuorten identiteetin kehitystä tulee tukea. (Kaltiala-Heino, Työläjärvi & Suomalainen 2018.) Nuorten on saatava tietoa kehityksensä tueksi. Nuoria mietityttää muun muassa sukupuoli-identiteetin kehittyminen ja omaa kehoa koskevat kysymykset. Nuorilla on kysymyksiä omasta ulkonäöstä, mahdollisuuksista vaikuttaa oman kehon fyysisiin muutoksiin ja pelkoja siitä onko itse normaali. (Klemetti & Raussi-Lehto 2013.)

Nuorille on tärkeää saada ajantasaista ja oikeaa tietoa. Tieto ja keskustelu auttavat nuorta jäsentelemään omia tunteita ja ajatuksia. Nuorelle on tärkeä tieto huomata, että ei ole kokemustensa kanssa yksin. Informaatio lisää myös nuoren mahdollisuutta kuvailla omaa kokemustaan sanallisesti. Kehossa tapahtuvat muutokset, murrosikä ja oman identiteetin kehittyminen ovat haastavia kehitystehtäviä tavanomaisessa nuoruusiän identiteettikehityksessä. (Blomqvist ym. 2020, 7.)

3 SUKUPUOLEN MONINAISUUS

3.1 Sukupuoli

Sukupuoli voidaan määritellä eri tavoin. Vastasyntyneelle määritellään sukupuoli yleensä ulkoisten sukuelinten perusteella heti syntymän jälkeen. Biologiseen sukupuoleen liittyvät kuitenkin myös kromosomit, geenit, epigeneettiset vaikutteet sekä muut tekijät, jotka näkyvät lapsen myöhemmässä kehityksessä. Lapselle määritellään syntymän jälkeen myös juridinen sukupuoli, joka tarkoittaa esimerkiksi henkilötunnuksessa näkyvää sukupuolta. Sosiaalinen sukupuoli merkitsee sitä, miten henkilön sukupuoli ilmenee muille ihmisille ja miten he sen tulkitsevat. Henkilön sukupuoli voi olla miehen tai naisen sijaan jotain täysin muuta tai jotakin niiden väliltä. Kaikilla ei ole ollenkaan sukupuolta. Oman sukupuolen määrittely tai päätös jättää se määrittelemättä on jokaisen oma oikeus. (Blomqvist ym. 2020, 5 & 34.)

Ristkarin, Sunin ja Tynin (2018, 21) mukaan sukupuolen määrittely on hyvin vaikeaa. Anatomia, hormonit, solut ja kromosomit tekevät sukupuolen jakamisen kahteen mahdottomaksi. (Ristkari ym. 2018, 21.) Esimerkiksi kromosomien perusteella sukupuoli jakautuu yleensä kahteen riippuen siitä, onko ihmisellä X ja X vai X ja Y –kromosomit. Joskus kuitenkin kromosomeissa voi olla poikkeavuuksia, kuten Klinefelter-oireyhtymässä, jolloin syntymässä mieheksi määritellyllä ihmisellä on X, X ja Y –kromosomit. Osalla näistä miehistä ei koskaan tule tarpeelliseksi tutkia kromosomeja eikä ylimääräinen kromosomi häiritse elämää millään tavalla, mutta osalla huomataan murrosikäisenä poikkeavuuksia esimerkiksi kivesten tai rintarauhasten koossa. Myös testosteronin tuotanto on heillä heikentynyt. (Saha 2019.)

3.2 Sukupuolen ilmenemismuotoja

Biologisella sukupuolella tarkoitetaan kromosomien ja lisääntymiselinten mukaan määriteltyä sukupuolta. Perustana biologiselle sukupuolelle ovat hormonaaliset

mies–nainen-asetelman ulkopuolella olevaksi. Muunsukupuolisen sukupuoli voi myös olla vaihteleva. (Ristkari ym. 2018, 24.) Sukupuolen osaamiskeskuksen (N.d.a.) mukaan muunsukupuolisuuden käsitteen alle voidaan asettaa muita ei-binäärisiä sukupuoli-identiteettejä, kuten sukupuolettomuus, kun taas Ristkarin ym. (2018, 24) mukaan muunsukupuolisuus ei kata sukupuolettomuutta. Sukupuoleton ihminen on määritelty syntymässä biologisesti mieheksi tai naiseksi, mutta hänellä ei ole sukupuolta. Sukupuoli-identiteettiä ei joko ole ollenkaan, tai sukupuoli-identiteetti on sukupuoleton.

3.3 Sukupuolivähemmistöt ja -enemmistöt

Yhteiskunta on tällä hetkellä käännekohdassa, jossa kyseenalaistetaan käsitteet sukupuolista. Tieto sukupuolen moninaisuudesta on lisääntynyt viime vuosikymmenenä. (Huuska 2021.) Sukupuolen moninaisuus sisältää käsitteenä sukupuolivähemmistöt ja -enemmistöt. Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa, että yksilön sukupuoli muodostuu yksilöllisistä ja ainutlaatuisista piirteistä. Sukupuolen moninaisuus sisältää myös sukupuolen ilmaisun. Suomalaisessa kulttuurissa sukupuolittuneita ilmaisumuotoja voivat olla esimerkiksi pukeutuminen, ulkoinen olemus, elehdintä ja puhetyyli. Sukupuolienemmistöihin kuuluvat cissukupuoliset ja binääriseen sukupuolikäsitykseen sisältyvät miehet ja naiset. Sukupuolivähemmistöiksi määritellään ainakin muunsukupuoliset, sukupuolettomat, transsukupuoliset, transvestiitit ja intersukupuoliset. (Kärnä ym. 2018.) Sukupuolen moninaisuus voi koskettaa kaikkia ihmisiä iästä, ammattiasemasta, persoonallisuuspiirteistä tai terveydentilasta riippumatta (Huuska 2021). Vuonna 2017 Suomessa yli 5 % nuorista määritteli sukupuolensa toiseksi kuin syntymässä todettu. Hollannissa puolestaan lapsista 10 % koki, että toivoisi kehonsa olevan toisenlainen kuin syntymässä on määritelty ja vuonna 2012 Yhdysvalloissa teetetyn tutkimuksen mukaan trans- tai muunsukupuolisia koki olevansa 5 % osallistujista. (Seta N.d.a.)

Internet on parantanut sukupuolivähemmistöihin kuuluvien asemaa, sillä ihmisten on ollut helpompi löytää tietoa ja vertaistarinoita. Tämä voi vahvistaa ymmärrystä itsestä ja uskallusta tulla esiin omana itsenään. Sukupuolen moninaisuus on siis

näin voinut tulla paremmin näkyväksi. Avoimuudella on voinut olla vaikutusta ihmisten itsemäärittelyyn ja kykyyn sanallistaa tunteita sukupuolensa moninaisuuteen liittyen. Tiedon saaminen sukupuolen moninaisuudesta ei aiheuta sukupuoliristiriitaa tai intersukupuolisuutta. (Huuska 2021.)

Aina ei ole tarkoituksenmukaista korostaa eri vähemmistöryhmiä erillään enemmistöistä, minkä takia sukupuolen moninaisuus terminä käsittää nämä molemmat alleen yhtenäisenä kokonaisuutena. Toisinaan vähemmistöt on kuitenkin huomioitava erillään enemmistöstä, esimerkiksi vähemmistöstressistä puhuttaessa. Yhteiskunnassa esiin nousevat sukupuoli- ja hetero-oletukset, stigma, erilaisuuden kokemus sekä väkivalta ja sen uhka aiheuttavat ihmisessä kroonisen stressitilan, josta puhutaan vähemmistöstressinä. Vähemmistöstressillä on ihmiseen psyykkisiä ja fyysisiä vaikutuksia sekä se lisää sairastuvuuden riskiä. (Jaskari 2020.)

3.4 Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa henkilön omaa kokemusta sukupuolestaan. Tällä hetkellä suositeltavin tapa käsittää sukupuoli on henkilön oman kokemuksen pohjalta määräytyvä sukupuoli eli yksilöllinen sukupuoli-identiteetti. Sukupuoli-identiteetit eivät rajaudu vain kahteen juridiseen sukupuoleen, vaan variaatioita sukupuolissa on enemmän. (Kärnä ym. 2018.) Henkilön oma kokemus on aina aito, eikä ulkopuolinen voi väittää kokemusta toiseksi. Sukupuoli-identiteetti kehittyy ajan myötä ja voi muuttua vielä aikuisenakin. Kokemus omasta sukupuolesta voi olla tunteena hyvinkin vahva, mutta joskus se on epämääräisempi. (Ristkari ym. 2018, 43.)

Useimmiten biologinen sukupuoli kohtaa oman kokemuksen kanssa sukupuolesta, mutta toisinaan näiden välillä on ristiriitaa. Sukupuolissa esiintyy myös biologista vaihtelua ja henkilöllä voi olla sekä maskuliinisia että feminiinisiä piirteitä. Tämän lisäksi kaikilla on kuitenkin oma kokemuksensa sukupuolestaan eli sukupuoli-identiteetti. Biologisella sukupuolella on kuitenkin vaikutusta muun muassa joidenkin sairauksien hoidossa, joten sitä ei voida jättää huomiotta. (Suomen lääkäriliitto 2021.)

3.5 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen

Mikään yksittäinen tekijä ei selitä sukupuoli-identiteetin muodostumista. Sukupuoli-identiteetin kehittyminen on prosessina dynaaminen. Prosessiin liittyy biologisia ja psykososiaalisia tekijöitä. Biologisia tekijöitä ovat muun muassa aivo-
löydökset ja tyttöjen altistuminen sikiökaudella miessukuhormoneille tai miesten androgeeniresistenssi. Psykososiaalisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi vanhempien psyykinen oireilu tai lapsen ahdistuneisuus, mutta ei olla varmoja siitä, ovatko nämä transsukupuolisuuden syitä vai seurauksia. Yksittäiset tekijät selittävät sukupuoli-identiteetin muodostumista heikosti, minkä takia useampien eri tekijöiden keskinäisellä vuorovaikutuksella voi todennäköisesti olla sukupuoli-identiteetin kehittämisessä suurempi osuus. (Raij & Tani 2015.)

ETENEnkin (2016) mukaan sukupuoli-identiteetti on merkittävä osa ihmisen persoonaa. Sukupuoli-identiteetti koostuu erilaisista tekijöistä, joita ovat geneettiset, kehitykselliset, hormonaaliset, fysiologiset, psykologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ominaisuudet. Sukupuoli-identiteettiin vaikuttavien tekijöiden takana on erilaisia biologisia vaikuttajia. Geenien on todettu olevan yhteydessä sukupuoli-identiteettiin. Sikiöaikaisella hormonien erityksellä kohdussa on huomattu olevan vaikutusta aivorakenteisiin. Aivotutkimuksissa on todettu olevan naistyypillistä, miestyypillistä ja androgyynistä kehitystä erilaisina vaihteluina. Perimän lisäksi lapsilla yksilölliset kokemukset vaikuttavat sukupuoli-identiteettiin. Lapsen kokemuksiin vaikuttavat ikätoverit, sisarukset, vuorovaikutus lähipiirin aikuisten kanssa, elämän tapahtumat sekä kulttuurissa esiintyvät ajatukset sukupuolesta. (Huuska 2021.)

Sukupuoli-identiteetin määräytymiseen voi syntymässä todetun sukupuolen lisäksi vaikuttaa kulttuurissa esiin nousevat asenteet, tunteet ja tuntemukset sekä käytösmallit (Allgaier ym. 2020). Vanhempien, ikätoverien ja henkilön itsensä suunnasta tulevat paineet liittyen sosiaalisiin ja kulttuurillisiin normeihin voivat vaikuttaa sukupuoli-identiteetin kehitykseen. Tutkimuksessa sosiaalisista ja kulttuurillisista normeista koetuista paineista käytettiin esimerkkinä muun muassa vanhempien käyttämää ilmaisua ”käyttäydy naisellisemmin!” tai ikätovereiden sanoessa ”älä ole mammanpoika!”, henkilön omista paineista käytettiin esimerkkinä

ajatusta ”Minun pitäisi käyttäytyä poikamaisemmin.” Pitkäkestoisimpia vaikutuksia sukupuoli-identiteetin kehittymiseen näyttää kuitenkin olevan ihmisen itsensä kokemalla paineella. (Cook, DeLay, Martin & Nielson 2019.) Joskus sukupuoli-identiteetin ajatellaan liittyvän seksuaaliseen suuntautumiseen, mutta näin ei kuitenkaan ole (Jaskari 2020). Kuten seksuaalista suuntautumista, ei myöskään sukupuoli-identiteettiä voi itse päätöksellä muuttaa. Lapsen kasvatustavalla ei voida vaikuttaa sukupuoli-identiteettiin. (Seta N.d.a)

Sukupuoli-identiteetin kehittyminen on jatkuvaa ja se kehittyy ajan mittaan (Berenbaum 2018). Vahvistuminen sukupuoli-identiteetin ja biologisen sukupuolen välillä tapahtuu useimmiten 2–4 vuoden iässä. Pieni osa lapsista identifioituu transsukupuolisiksi 3–4 vuoden iässä. Näistä lapsista noin 80 prosenttia identifioituu kuitenkin myöhemmin biologisen sukupuolensa mukaan ja sukupuoli-identiteetin ristiriita onkin todellisuudessa kielinyt homoseksuaalisuudesta. Murrosiän alkaessa koko ajan suureneva osa nuorista kokee ristiriitaa sukupuolensa kanssa. (Butler 2020.) Transsukupuolisen identiteetin kehittymisen kannalta murrosikä vaikuttaa olevan ajanjaksona tärkeä, jolloin jo aikaisemmin alkanut kehitys vakaantuu tai myöhemmin alkava vakiintuva kehitys alkaa (Raij & Tani 2015).

Sukupuoli-identiteetti on yksi kokonaisidentiteetin tärkeistä osista, joten se on avaintekijä muun muassa nuoren mielenterveyteen liittyen (Kohan, Mousavi, Salehi, Shariari 2019). Sukupuoli-identiteetistään epävarmat nuoret kokevat yhtä paljon haasteita sosiaalisissa suhteissa kuin nuorisopsykiatriset potilaat (Kaltiala-Heino ym. 2018). Sukupuoli-identiteetin ollessa epätyypillinen, vaaditaan perheeltä ja ammattilaisilta ikätasoista kehityksellistä tukea (Joutsenniemi, Kaltiala-Heino, Kärnä & Mattila 2015). Sukupuoli-identiteetin kehittymisestä tarvitaan lisää tietoa laajempien ja laadukkaiden tutkimusten muodossa. Tällä hetkellä meillä on useampia kansainvälisiä tutkimuksia aiheeseen liittyen. Nämä tutkimukset voivat lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuoli-identiteetin kehittymisestä lapsilla ja nuorilla. (Kennedy ym. 2021.) Myös cissukupuolisen identiteetin kehitystä tulisi tutkia tarkemmin, jotta esimerkiksi transsukupuolisen sukupuoli-identiteetin kehitystä voidaan ymmärtää paremmin (Berenbaum 2018).

3.6 Yhteiskunnan oletukset ja niiden vaikutukset

Sukupuolen määritelmä ei ole enää välttämättä yksiselitteinen asia (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus N.d.c). Yhteiskunta ja kulttuuri ovat kuitenkin rakentuneet ympäröimään stereotyyppisiä oletuksia, joiden mukaan ihmiset ovat tai heidän tulisi olla ainoastaan naisia tai miehiä, tai käyttäytyä naisille tai miehille tyypillisellä tavalla. Lapsia kasvatetaan vaivihkaa tyttöjen ja poikien rooleihin, tytöille saatetaan tarjota tietynlaisia leikkejä tai jotkin värit voidaan mieltää poikien väreiksi. Mediassa nähtävä mainonta yleensä myös korostaa näitä sukupuolirooleja. Nuorten kanssa voisi olla hyvä keskustella näistä mediassa esiin nousevista rooleista myös lapsuuden jälkeen. Vahva usko perinteisiin sukupuolirooleihin asettaa paineita ja hankaloittaa nuoren toimintamallin valintaa tietyissä tilanteissa. Nykykulttuurissa saattaa olla asenteita, jotka odottavat lapsilta ja nuorilta tietynlaista käyttäytymistä sukupuolen perusteella, esimerkiksi tytöille on tietynlaisia kauneushanteita ja poikien voi olla vaikeaa kertoa kavereilleen balettiharastuksesta. Jos nuori käyttäytyy perinteisille sukupuoliroolioletuksille epätyypillisellä tavalla, voi siitä seurata jopa kiusaamista, häirintää tai ryhmästä eristämistä. (Santalahti 2018.)

Tasa-arvolaisissa sukupuolen perusteella tapahtuva syrjintä toista ihmistä kohtaan on kielletty (Kärnä ym. 2018). Tämä on säädetty myös Suomen perustuslaissa (Suomen perustuslaki 731/1999). Laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) kielletään välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Välittömällä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että ihminen asetetaan eri asemaan sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Välillisellä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilö joutuu sukupuolensa, sukupuoli-identiteettinsä tai sukupuolen ilmaisunsa takia heikompaan asemaan jonkin neutraaliksi tarkoitetun käytännön tai säännöksen vuoksi. Häirintä sukupuolen perusteella on syrjintää. Sukupuoleen kohdennetulla häirinnällä tarkoitetaan toisen ihmisen epätoivottua käytöstä henkilöä kohtaan sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun vuoksi. Häirintää voi olla esimerkiksi henkisen tai fyysisen koskemattomuuden loukkaaminen sekä uhkaavan, vihamielisen tai nöyryyttävän ilmapiirin luominen. Suurin osa nuorista on myös internetissä törmännyt ihmisryhmiä halventaviin kommentteihin (Huotilainen 2021).

Lasten ja nuorten kohdalla kaikkeen erilaisuuteen liittyy sosiaalisen syrjinnän ja kiusaamisen riski. Ympäristö suhtautuu vaihtelevasti nuorten sukupuolen ilmentämiseen yhteiskunnassamme. (Kaltiala-Heino ym. 2018.) Nuorilla voi olla paljon ristiriitaisia tunteita omaa sukupuolta kohtaan. Nämä ristiriidat aiheutuvat yleensä yhteiskunnan asenteista ja arvoista. Yleiset yhteiskunnan asenteet koostuvat erilaisista uskomuksista ja tunteista. Näiden yleisten asenteiden muuttaminen vaatii työtä tieto-, tunne- ja toimintatasolla. (Santalahti 2018.)

Sukupuoliristiriidasta kärsivät nuoret kokevat myös syrjintää ja kiusaamista (Kaltiala-Heino ym. 2018). Sukupuoliristiriidalla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö kokee syntymässä fyysisten ominaisuuksien perusteella määritellyn sukupuolen itselleen vääräksi (Butler 2020). Sukupuolivähemmistöihin kuuluville nuorille tulee usein nuoruusiässä vastaan haasteita, jos kehon ominaisuuksien ja mielen välillä on isoa ristiriitaa (Blomqvist ym. 2020, 7). Sukupuolivähemmistöihin identifioituvat nuoret joutuvat keskimäärästä enemmän alttiiksi kiusaamiselle, syrjinnälle ja väkivallalle sekä päihde- ja mielenterveydenhäiriöille (Väljjarvi 2019). Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, jotka identifioituvat sukupuoleltaan joksikin muuksi kuin naiseksi tai mieheksi (Kärnä ym. 2018).

3.7 Sukupuolidysforia

Sukupuoliristiriidan äärimmäisestä ilmenemisestä voidaan puhua sukupuolidysforiana (Kärnä ym. 2018). Sukupuolidysforia tarkoittaa väärinsukupuolittamiseen ja sukupuoliristiriitaan liittyvää pahaa oloa ja ahdistusta (Seta 2021). Sukupuolidysforiaa kokeva tuntee usein äärimmäistä kärsimystä liittyen vääränlaisiksi koettuihin sukuelimiin tai sekundaarisiin sukupuolen fyysisiin ilmenemisominaisuuksiin (Kärnä ym. 2018). Setan (2021) mukaan tällainen sukupuolidysforia on tarkemmin kehodysforiaa. Tällöin henkilö tuntee oman kehonsa sukupuolittuneita piirteitä kohtaan ahdistusta, inhoa ja vierautta. Myös sukupuolidysforiaksi luokiteltava sosiaalinen dysforia tarkoittaa ahdistusta, joka johtuu ulkopuolelta tulevista virheellisistä sukupuolioletuksista, eli väärinsukupuolittamisesta.

Jos ihminen kokee sukupuolidysforiaa, tulee siihen saada apua (Seta N.d.a). Kesäkuussa vuonna 2020 palveluvalikoimaneuvosto julkaisi suosituksen lääketie-

teellisistä hoitomenetelmistä sukupuolidysforiaan. Suosituksessa käsitellään aikuisten ja alaikäisten sukupuolivariaatioiden hoitoja julkisella sektorilla ja valtakunnallisten hoitokäytäntöjen yhtenäistämistä. Suosituksessa korostetaan riittävää psyykkistä tukea sukupuolidysforian alkuvaiheessa. Riittävä psyykkinen tuki ja oireiden diagnostiikka tulisi olla järjestettynä jo ennen erikoissairaanhoidon tutkimuksiin lähettämistä. (Kaltiala, Puustinen, Tuisku & Uusi-Mäkelä 2020.)

Toiset ihmiset toivovat saavansa apua lääketieteellisten hoitojen tai sukupuolenkorjausleikkauksen avulla. Näihin hoitoihin johtaviin tutkimuksiin hakeutuu enenevässä määrin murrosikäisiä nuoria, joilla on ilmennyt sukupuoliristiriitaisia kokemuksia. (Kärnä ym. 2018.) Nuoren kokemus pitää aina ottaa tosissaan, eikä sitä saa vähätellä. Nuorelle tulee jäädä kokemus kuulluksi tulemisesta (Väyrynen 2020). Yhteiskunnan asenteet ja sen luoma ahdistus sukupuolestaan epävarmalle nuorelle ovat osatekijä sukupuolidysforian kehityksessä (Suomen lääkäriliitto 2021). Alaikäiselle ensisijainen hoitomuoto sukupuoliristiriitaisten tuntemusten kanssa on riittävä psykososiaalinen tuki ja sukupuolisensitiivinen terapia sekä tarvittaessa mahdollisten psykiatristen häiriöiden hoito. Psyykkisiä häiriöitä, jotka mahdollisesti voivat altistaa väliaikaiselle sukupuoliristiriidan kokemukselle ovat autismikirjon häiriöt, persoonan epävakaus ja posttraumaattiset oireet. Nämä tulisi sulkea pois ennen erikoissairaanhoidon lähettämistä. Muun muassa opiskeluterveydenhuollossa tulisi olla tarvittava osaaminen nuoren tukemiseen identiteettikehityksessä ja sen haasteissa liittyen myös sukupuoli-identiteettiin. (Kaltiala ym. 2020.) Sukupuolenkorjaushoidot parantavat sukupuolidysforiaa kokevan ihmisen psykososiaalista toimintakykyä ja elämänlaatua sekä lievittävät henkilön ahdistuneisuutta. Sukupuolen korjauksen on myös todettu vähentävän itsetuhoon liittyviä ajatuksia ja itsemurhayrityksiä. (Das, Kärnä, Mattila & Uusi-Mäkelä 2021.)

4 INFOGRAAFINEN POSTERI TIEDONLÄHTENÄ

Posterin avulla voidaan luovasti esittää erilaista tietoa (DeSilets & Dickerson 2010, 437–438). Posterin tarkoitus on jakaa uutta tietoa mahdollisesti suurellekin yleisölle. Posterin voi lukea nopeasti läpi. (Silén 2019.) Posterissa pelkkään tekstiin yhdistyvät graafiset keinot, jolloin saadaan aikaan selkeä, visuaalinen kokonaisuus. Yleensä posterissa asiat etenevät loogisesti vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas. Tekstiä on hyvä olla rajoitetusti ja helposti luettavassa muodossa. Kun posteria suunnitellaan, on hyvä huomioida sen käyttötarkoitus ja julkaisupaikka. (DeSilets & Dickerson 2010, 437–438.) Jos tiedonannon kohderyhmänä on ihmisiä eri tieteenaloilta tai eri tietopohjalla, tieto tulee popularisoida eli esittää selkeästi ja ymmärrettävästi. Visualisointi edistää tiedon levittämistä kiinnostavasti ja helposti tulkittavassa muodossa. (Silén 2019.)

Infograafi sisältää erilaisia kuvia, sarakkeita ja pieniä kerättyjä tekstejä, joiden perusteella infograafin lukijan on helppo hahmottaa yhteenveto käsiteltävästä aiheesta. Infograafin etu on nopealukuisuus helposti huomioitavan grafiikan avulla. Yleensä mitä uniikimpi tai mielenkiintoa herättävämpi infograafi on, sitä tehokkaammin se saa sanomansa jäämään lukijan mieleen. Innostus ja huomion herättäminen eivät ole infograafin ainoita tehtäviä, vaan sen tehtävänä on auttaa sen lukijaa painamaan mieleen yksityiskohtia käsiteltävästä aiheesta. (Venngage 2019.)

Infograafin asettelussa otsikon tulisi olla isoimmalla fontilla ja vastaavasti muiden tekstien pienempänä. Infograafin otsikon fontin suositetaan olevan fonteista tyyliä. Fontteja olisi hyvä olla infograafissa kolme erilaista, otsikon suurin fontti, alaotsikoiden pienempi mutta erottuva fontti sekä helposti luettava leipäteksti. Lukijan on helppo ymmärtää infograafissa olevaa tietoa, kun tieto on lajiteltu kehyksien, reunojen ja erilaisten tietolaatikoiden avulla visuaalisesti järjestykseen. Infograafia varten tulee asiasisällöstä määrittää kohokohdat, eri otsikot sekä ottaa huomioon eri kappaleiden ja kohokohtien pituudet. (Venngage 2019.) Tuotoksen ulkoasu on tärkeä osa tuotoksen luomista (Salonen 2013, 25). Erilaisten visuaalisten töiden tekijöiden tulee ottaa suunnittelussa huomioon värit, erityisesti

värejä on mietittävä näkökulmasta, jossa valittu väri lähettää suunnittelijan toivoman viestin (Hilden, Koponen & Vapaasalo 2016, 101).

5 OPINNÄYTETYÖN, TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä kolmen posterin sarja sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittämisestä Viva-hankkeen verkkosivuille.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä nuorten ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittämisestä, sillä moni nuori pohtii sukupuoleen liittyviä kysymyksiä.

Opinnäytetyön tehtävänä on vastata kysymyksiin:

1. Mitä tarkoittaa sukupuolen moninaisuus?
2. Miten sukupuoli-identiteetti kehittyy?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA RAPORTOINTI

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tarkoituksena tehdä tuotos, joka vastaa opinnäytetyön tehtäviin (Tiainen N.d.a.). Tuotoksessa käsitellään teoriaosuudessa keskeisimmiksi teemoiksi nousseet aiheet. Tuotoksen lopputulemana on konkreettinen aikaansaannos, kuten kirja, tietopaketti tai posterit. Opinnäytetyön raportissa tulee olla käsitelty konkreettisen tuotoksen tekemiseen johtaneita keinoja. Aikaansaannoksen laatutasovaatimukset vaihtelevat opiskeltavan alan mukaan. Toteutustapaa mietittäessä tulee ottaa huomioon kohderyhmä ja se, miten kohderyhmä parhaiten saavutetaan. (Airaksinen & Vilkkä 2004.) Tuotoksen tiedon tulee perustua opinnäytetyön teoreettiseen osuuteen (Tiainen N.d.a.). Toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkoitus on luoda jokin innovaatio, joka on kokonaan uusi tai parempi kuin edellinen. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla erillinen osa opinnäytetyötä tai sisältyä siihen. (Salonen 2013, 25.)

Toiminnallisen opinnäytetyön perustana toimii työelämäyhteistyön toimeksianto. Toimeksiantajaa varten tehdään tuotos ja heille tarjotaan kehittämissuhteita. Opinnäytetyöllä osoitetaan tekijöidensä asiantuntijuus ja osaaminen korkeakoulutasolla. Toiminnallisessa opinnäytetyössä, kuten opinnäytetyössä yleisestikin, tulee näkyä opiskelijan kyky tehdä itsenäistä työtä sekä hallita kriittinen ja tutkiva työote. (Latvala & Tuomi N.d.) Opiskelijan tietopohja kehittyy toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä. Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen edistää ongelmanratkaisukykyä työelämälähtöisesti. Toiminnallisen opinnäytetyön on myös tarkoitus ohjata opiskelijan ammatillista kasvua ja urakehitystä. (Salminen-Tuomaala 2019.)

Opinnäytetyön kustannuksista vastaavat opiskelijat tai toimeksiantaja itse, mikä vaikuttaa tuotoksen materiaali- sekä muihin budjettisidonnaisiin valintoihin. Tuotoksen olisi hyvä olla persoonallinen ja sen tärkeimpiä ominaisuuksia esimerkiksi kaupallisuuden sijaan ovatkin uudenlainen toteutus, kohderyhmän saavutettavuus sekä tuotteen houkutteleva ulkomuoto ja tietorikkaus. (Airaksinen & Vilkkä 2004.)

6.2 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöprosessi aloitettiin vuoden 2021 alussa. Opinnäytetyön tilaajana toimii Viva – Viisaat valinnat-hanke. Viva-hankkeen tarkoituksena on vahvistaa nuorten ja nuorten aikuisten, erityisesti miesten, oikeaan tietoon perustuvaa kykyä arvioida, vahvistaa ja suojella omaa seksuaali- ja lisääntymisterveyttään. Viva-hankkeella on oma, erillinen verkkosivu kohdennettuna nuorille, Nuts 'n eggs. Viva-hankkeesta vastaa Tampereen ammattikorkeakoulun asiantuntijatiimi. Helmikuussa pidettiin yhteistyöpalaveri ohjaavan opettajan ja Viva-hankkeen edustajan kanssa. Palaverissa keskusteltiin opinnäytetyön suunnasta. Tilaajan puolesta opinnäytetyön tekijät saivat oman harkinnan mukaan ruveta tekemään aiheen rajausta. Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui sukupuolen moninaisuus ja sukupuoli-identiteetin kehittyminen sekä kohderyhmäksi nuoret. Kevään 2021 aikana tehtiin opinnäytetyön suunnitelmaa ja tiedonhakuja, sekä osallistuttiin suunnitelmaseminaariin ja toiminnallisen opinnäytetyön menetelmäpajoihin. Kesällä 2021 viimeisteltiin opinnäytetyön suunnitelmaa. Opinnäytetyön suunnitelma hyväksyttiin elokuussa 2021.

Syksyn 2021 aikana aloitettiin kirjallisen työn kirjoittaminen opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen. Tiedonhakuja syvennettiin ja laajennettiin. Tiedonhaussa harjoitettiin kriittistä arviointia lähteiden käytössä. Opinnäytetyöhön haettiin teoreettista tutkimustietoa muun muassa Cinahlista, Medicistä, Google Scholarista, Tuni Andorista ja Tampereen ammattikorkeakoulun sekä yliopiston kirjastoista. Hakusanoina käytettiin muun muassa gender, gender diversity, gender identity, adolescent, youngsters, identity, identity development, gender identity development, nuoret, sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen moninaisuus, gender incongruence, gender dysphoria ja transsukupuolisuus. Tiedonhaussa lähteitä löytyi, mutta niitä jouduttiin rajaamaan työn ulkopuolelle tiedon ollessa vanhentunutta, jolloin käytettävissä oleva tutkimusten määrä jäi suppeammaksi. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käytetyt lähteet ovat enimmillään kymmenen vuotta vanhoja. Opinnäytetyössä on käytetty myös kansainvälisiä lähteitä.

Loppusyksystä ja alkutalvesta 2021 opinnäytetyö eteni suunnitellussa aikataulussa. Opinnäytetyöstä saatiin muutaman kerran palautetta ohjaavilta opettajilta. Palautekeskusteluiden pohjalta opinnäytetyötä vietiin eteenpäin. Opinnäytetyön

opponenteilta pyydettiin myös palautetta. Joulukuussa 2021 opinnäytetyö viimeisteltiin. Tammikuussa 2022 valmis opinnäytetyö esiteltiin esitysseminaarissa.

6.3 Posterisarjan toteutus

Opinnäytetyön tuotosta varten harjoiteltiin Canva-ohjelman käyttöä kesällä 2021. Canva-ohjelma valikoitui infograafisten postereiden luomistyökaluksi ollessaan helppokäyttöinen, ilmainen ja suomenkielinen. Opinnäytetyön toiminnallinen tuotos on kolmen infograafisen posterin sarja sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittymisestä nuorten tiedon lisäämiseksi. Opinnäytetyön tuotos perustuu raportin tietoon. Posterisarjaan on kerätty teemojen keskeisimmät ydinasiat. Posterisarja tuotettiin itse ja se on opinnäytetyössä liitteenä.

Toiminnallisen osuuden tarkoituksena oli tehdä infograafinen posterisarja nuorille lisäämään tietoa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittymisestä. Posterisarjan tavoite on lisätä nuorten tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehittymisestä, sillä moni nuori pohtii sukupuoleen liittyviä kysymyksiä. Luotu materiaali jää Viva-hankkeen käyttöön. Opinnäytetyön tuotoksen on tarkoitus tulla kohderyhmän saavutettavaksi Nuts 'n eggs - verkkosivulle. Älypuhelimien yleistuminen on tuonut internetin lähes kaikkien nuorten saavutettavaksi (Kosola 2020). Internetiä käyttävät lähes kaikki 16–24-vuotiaat useamman kerran päivässä. Yleisimmin tässä ikäryhmässä internetiä käytetään älypuhelimella. (Tarkoma 2019.) Nuts 'n eggs verkkosivut toimivat tietopankkina 13–18-vuotiaille nuorille seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä teemoja käsiteltäessä. Nuorella on myös mahdollisuus tutustua verkkosivujen materiaaliin itsenäisesti. Viva-hankkeen tarkoituksena on vahvistaa nuorien oikeanlaiseen tietoon pohjautuvaa kykyä arvioida, vahvistaa sekä suojella omaa seksuaali- ja lisääntymisterveyttään. (Nuts 'n eggs 2021.)

Posterisarjan ulkoasussa on mietitty esimerkiksi fontit ja värit siten, että posterit herättävät huomion ollen samalla kuitenkin tyylikkäästi muotoiltuja. Posterisarjassa on kolme posteria. Ensimmäisessä posterissa on otsikko ja alaotsikko sekä tietosanasto. Kahdessa muussa posterisarjan posterissa on tietolaatikoita, joihin tieto on kerätty napakasti. Tietolaatikat selkeyttävät teemat erilleen toisistaan ja

niiden avulla on helppo hahmottaa aiheen osa-alueet. Näiden lisäksi jokaiseen posteriin on mietitty taustalle tekstin lomaan visuaalisesti sopivia kuvia ja muotoja.

Posterisarjan ensimmäiseen posteriin pääotsikoksi valikoitui kysymys ”Kuka mä oon?”. Otsikko johdattelee teemaan kysymyksellä, joka herättelee lukijan aiheeseen. Alaotsikkona on tarkenne posterisarjan aiheeseen ”kun sukupuoli-identiteetti mietityttää”, koska nuori voi hakeutua näiden posterien äärelle pohtiessaan omaan tai jonkun toisen sukupuoleen liittyviä kysymyksiä. Muiden posterien otsikot ovat ”Mikä on sukupuoli-identiteetti?” ja ”Sukupuolen moninaisuus”. Otsikot valikoituivat teeman keskeisimmistä käsitteistä. Otsikoiden alla postereissa on huomion herättäviä erillisiä teemalaatikoita, joissa käsitellään aiheen tärkeimpiä asioita.

Lokakuussa posterien sen hetkisistä versioista pyydettiin palautetta pieneltä kohderyhmään kuuluvalta joukolta. Palautetta pyydettiin erikseen sisällöstä ja ulkoasusta. Ulkoasu sai positiivista palautetta ja se koettiin selkeäksi ja nykyaikaiseksi. Värit saivat kehuja raikkautensa vuoksi. Sisällöllisesti postereihin toivottiin tarkennuksia muun muassa kohtaan ”keholliset ja mielessä tapahtuvat asiat”. Tähän lisättiin nuolilla tarkentavat kommentit. Sisältöön toivottiin myös kannustavaa otetta kohderyhmä huomioiden. Näihin toiveisiin vastattiin. Sisältö koettiin selkeäksi ja määrältään sopivaksi sekä postereihin valikoituneet aiheet tärkeiksi.

7 POHDINTA

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta ohjaa hyvä tieteellinen käytäntö (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen (2013, 6) mukaisesti opinnäytetyö on tehty hyvän tieteellisen käytännön mukaan ja rehellisesti ja huolellisesti toimien, eli tutkimustuloksia ei ole vääristelty oman näkemyksen mukaan, vaan tutkimuksia on tarkasteltu objektiivisesta näkökulmasta. Tutkimuksiin on perehdytty huolellisesti ja omaa tutkimustyötä on tehty tarkasti. Työn edetessä tietosuoja huomioitiin jatkuvasti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa noudatettiin Tampereen ammattikorkeakoulun opinnäytetyön raportoinnin ohjeita.

Opinnäytetyön lähteinä on käytetty eettisessä tarkastelussa hyväksyttäviä lähteitä, eli esimerkiksi tuoreita ja vertaisarvioituja tutkimuksia. Opinnäytetyössä on käytetty lähes viittäkymmentä eri lähdettä, jotka koostuvat niin kotimaisista kuin kansainvälisistäkin tieteellisistä artikkeleista, alan kirjallisuudesta, tutkimuksista ja verkkosivustoista. Vanhimpia lähteitä on käytetty erityisesti toiminnallisen opinnäytetyön menetelmäosiossa, asiasisällön lähteet ovat kaikki tuoreita. Aiheesta onkin välttämätöntä käyttää hyvinkin tuoretta tietoa, sillä yhteiskunta ja ajattelu sukupuolen moninaisuudesta on muuttunut huomattavasti vasta viime vuosien aikana hyväksyvämmäksi ja on edelleen muutosvaiheessa. Vanhemmissa artikkeleissa ja tutkimuksissa aiheesta on hyvin ristiriitaista tietoa, ja myös monet termit ovat muuttuneet viime vuosina. Lähteisiin on opinnäytetyössä viitattu oikeaoppisesti sekä tekstiviittein että lähdeluettelossa.

Opinnäytetyön aiheeseen liittyy itsessäänkin eettisiä kysymyksiä muun muassa itsemääräämisoikeuden kannalta. Sosiaali- ja terveysministeriön valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunta ETENEn (2016) mukaan sukupuoli on monelle iso osa omaa persoonaa, ja sukupuoli-identiteetti on olennainen osa kokonaisidentiteettiä, joten ihmisen olisi syytä saada itse päättää omasta sukupuolestaan viranomaisten sijaan. Myös tasa-arvoon liittyvät asiat

nousevat aihetta käsitellessä esiin, ja uudistetussa tasa-arvolaisissa otetaankin hyvin huomioon myös sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu. Monessa asiassa lait ja käytännöt ovat kuitenkin vielä jäljessä, kuten translaki, jonka uudistaminen on hyvinkin ajankohtaista. Tällä hetkellä translaki loukkaa sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksia, kehoillista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta, ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi translaki tarvitsee kokonaisuudistusta (Seta N.d.b).

7.2 Yleinen pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kolmen posterin sarja sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetin kehitymisestä Viva-hankkeen verkkosivuille. Opinnäytetyöprosessi eteni suunnitelmien mukaisesti. Opinnäytetyön prosessi aloitettiin aiheen valinnalla. Aiheen valinnassa oli haasteita, ajatuksia pyöriteltiin pitkään nuorten seksuaalikasvatukseen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen. Vivan verkkosivuilla huomattiin olevan vielä mahdollisuuksia laajentaa sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvää sisältöä, jonka jälkeen kohdentui tämän opinnäytetyön aihe näihin teemoihin. Opinnäytetyöprosessin ja tiedonhaun edetessä ilmeni opinnäytetyön pääkäsitteissä päällekkäisyyttä. Käsitteet sukupuoli, sukupuolen moninaisuus ja sukupuoli-identiteetti nivoutuvat tiiviisti yhteen, minkä takia yhdestä käsitteestä on lähes mahdotonta puhua mainitsematta jo seuraavaa, vielä määrittelemätöntä käsitettä.

Opinnäytetyötä varten tehdyn tiedonhaun perusteella voidaan päätellä, että nuoret tarvitsevat tukea identiteetin kehityksessä. Yhteiskunnassa vallitsee edelleen käsityksiä kaksijakoisesta sukupuolen määritelmästä, vaikkakin asenteet sukupuolikäsityksen moninaisuudesta ovat menneet eteenpäin. Sukupuoli-identiteetin ollessa iso osa nuoren kokonaisidentiteettiä, vaaditaan myös sen kehitykseen tukea. Nuoruus on identiteetin kehityksen kannalta tärkeä aika, tällöin identiteetti vakiintuu tai myöhemmin vakiintuva kehitys näyttäisi alkavan. Sukupuoli-identiteetin kehitymisestä prosessina ja kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä tutkittua laadukasta tietoa oli vähäisesti saatavilla. Tutkimusten mukaan sukupuoli-identiteetin kehittymiseen kuitenkin näyttäisi vaikuttavan erilaiset biologiset, sosiaaliset

ja kulttuurilliset tekijät. Mikään yksittäinen tekijä ei nykytiedon valossa selitä sukupuoli-identiteetin kehitystä, vaan voidaankin olettaa useampien tekijöiden yhteisvaikutuksella olevan merkitystä sukupuoli-identiteetin kehittymisessä ja muodostumisessa. Sukupuolia on monia ja sukupuolen moninaisuus käsitteenä sisältää nämä kaikki alleen, enemmistöineen ja vähemmistöineen. Sukupuolen moninaisuus ei ole uusi ilmiö, mutta se on noussut ajankohtaiseksi aiheeksi nyky-yhteiskunnassa. Tasa-arvokysymykset liittyvät vahvasti keskusteluihin sukupuolen moninaisuudesta. Kaikkien ihmisten tulisi saada ilmaista sukupuolta, jonka he itse kokevat omakseen. Tieto sukupuolen moninaisuudesta ei aiheuta sukupuoliristiriitaa, vaan enemmänkin tieto sukupuolen moninaisuudesta antaa sukupuolen moninaisille ilmenemistavoille tulla paremmin näkyväksi. Sukupuolidysforiaa kokevat tulisi aina ottaa tosissaan ja heille tulisi tarjota mahdollisuus saada apua sekä tukea terveydenhuollon ammattilaisilta.

Opinnäytetyöprosessin edetessä ammatillista kehitystä tapahtui etenkin tiedonhaun ja tekstin tuottamisen osalta. Opinnäytetyön aihe oli tekijöiden itse valitsema ja sen myötä luonnollisestikin kiinnostava. Sekä kirjallinen työ että itse tuotos vaativat paljon aikaa ja perehtymistä aiheeseen. Eri lähteissä oli käytetty samoja termejä hieman eri merkityksissä, joten tämä tuli huomioida työtä tehdessä tarkasti. Monessa lähteessä puhuttiin sekä seksuaalisuudesta että sukupuolesta yhdessä, vaikka nykytiedon valossa sukupuoli ja seksuaalisuus eivät ole toisistaan riippuvaisia, joten nämä käsitteet tuli erottaa toisistaan ja pohtia, onko tieto nykyaikaista ja objektiivista. Sukupuoli-identiteettiä ei ole käsitelty Tampereen ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopintoihin sisältyvillä opintojaksoilla lainkaan, joten aiheeseen perehtyminen opinnäytetyön kautta oli hyvä mahdollisuus saada siitä tietoa. Tieto opinnäytetyön aiheeseen liittyen on kasvanut huomattavasti prosessin aikana, mutta tiedon kehityksessä on tapahtunut kasvua myös muilla osa-alueilla, kuten lähdekriittisyydessä ja tiedonhaussa. Taidot lähteiden arvioinnissa ja tunnistamisessa luotettavuuden kannalta sekä tutkimuksista saadun tiedon yhdistäminen ja niiden vertailu ovat kehittyneet paljon.

Pitkäkestoista työtä tehdessä yhdessä parin kanssa parityöskentelytaidot ovat kehittyneet. Koko prosessin ajan tarvittiin hyvää yhteistyötaitoa ja yhdessä asioista keskustelua. Tekijöiden yhtenevä linja opinnäytetyön tavoitteissa ja tekemi-

sessä auttoivat opinnäytetyötä hyvin eteenpäin. Hyvän keskusteluyhteyden huomattiin olevan opinnäytetyöprosessissa heti alusta saakka tärkeää, jotta tekijät ovat samalla linjalla työn suunnasta. Myös harkittu ja suunniteltu työnjako on työn etenemisen kannalta tärkeää. Sekä kirjallisessa osuudessa että tuotoksen toteutuksessa tarvittiin hyvää yhteistyötä. Terveystenhoitajan työtehtävissä tulee osata toimia yhteistyössä sekä muiden terveystenhoitajien kanssa että moniammatillisesti, joten opinnäytetyöprosessin aikana opitut parityöskentelytaidot lisäsivät osaamista ja itsevarmuutta myös työelämään siirtymistä ajatellen.

Opinnäytetyöprosessi oli tekijöille hyödyllinen. Opinnäytetyön tekijöillä oli ennen opinnäytetyön tekemistä jonkin verran tietoa sukupuolivähemmistöistä, mutta työtä tehdessä käsitteet ja erilaisten termien määritelmät toivat huomattavasti lisää ymmärrystä aiheesta. Tulevissa ammateissa terveystenhoitajina opinnäytetyön myötä lisääntyneestä tiedosta tulee varmasti olemaan hyötyä opinnäytetyön tekijöille nuorten kohtaamisessa ja vähemmistönuorten tukemisessa. Sukupuolen moninaisuus koskettaa kaikkia ihmisiä tavalla tai toisella, joten terveystenhoitajina työskennellessä aihe tulee enenevässä määrin vastaan tulevaisuudessa.

7.3 Jatkotutkimus- ja kehittämissuhteet

Opinnäytetyössä todettiin sukupuoli-identiteetin olevan olennainen osa nuoren kokonaisidentiteettiä ja sen vaikuttavan merkittävästi nuoren elämään. Opinnäytetyössä lähteinä käytettyjen artikkelien ja tutkimusten mukaan nuoret tarvitsevat tukea identiteetin kehityksessä. Nuorilla on myös kysymyksiä sukupuoli-identiteetistä ja siitä, onko normaalia tuntoa olevansa eri sukupuolta kuin syntymässä on määritelty. Hyvä jatkotutkimusaihe olisikin, millaista keinoja esimerkiksi terveydenhuollossa tai kolmannen sektorin palveluissa on nuorille tällä hetkellä tarjolla identiteetin ja sukupuoli-identiteetin kehittymisen tukemiseen ja näiden asioiden pohtimiseen sekä millaisesta tuesta nuoret voisivat hyötyä.

Sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä on toistaiseksi tutkittu vähän. Tällä hetkellä on menneillä vuosilla kansainvälisiä tutkimuksia aiheeseen liittyen, mutta aiheesta tarvittaisiin laadukasta tutkimustietoa tulevaisuudessa vielä lisää. Jatkotutkimusideana voisi olla muun muassa erilaisten sosiaalisten tai

psykkisten tekijöiden vaikutukset sukupuoli-identiteetin kehittymiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös nostettu esiin epäily, että useamman tekijän yhteisvaikutuksilla olisi merkittävämpi rooli sukupuoli-identiteetin kehittymiseen liittyen kuin vain yksittäisten tekijöiden vaikutuksilla. Erilaisten tekijöiden yhteisvaikutuksia sukupuoli-identiteetin kehittymiseen olisi siis myös hyvä tutkia tulevaisuudessa.

Sukupuoliristiriitaa ja sukupuolidysforiaa kokeville nuorille tulisi olla tarjolla apua. Kuitenkaan esimerkiksi Tampereen ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopinnoissa ei näitä asioita käsitellä lainkaan, joten hyvä kehittämissuositus olisi lisätä opinnoissa käsiteltäväksi tietoa sukupuoliristiriidasta ja sukupuolidysforiasta. Tullevien terveydenhoitajien tulisi pystyä ammatissaan toimimaan tukena ja ohjaamaan hänet eteenpäin palvelujärjestelmässä. Hyvä kehittämissuositus olisi myös jo aiemmin valmistuneen henkilöstön koulutus esimerkiksi opiskeluterveydenhuollossa, jotta sukupuoliristiriitaa ja sukupuolidysforiaa kokevat nuoret saavat tarvitsemaansa tukea.

LÄHTEET

Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2004. Toiminnallinen oppinäytetyö. 1.-2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Allgaier, N., Barrios, L., Bookheimer, S., Chaarani, B., Dube, S., Dumas, J., Feldstein-Ewin, S., Freedman, E., Garavan, H., Hoffman, E., Ivanova, M., Johns, M., Loso, H., Mcglade, E., Potter, A. & Robin, L. 2020. Early adolescent gender diversity and mental health in the Adolescent Brain Cognitive Development study. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry: Volume 62 issue 2* p. 171–179.

Butler, G. 2020. Gender incongruence. *Paediatrics and Child Health: Volume 30 issue 12*, pages 407–410.

Blomqvist, L., Grönroos, M., Korpela, M., Torvinen, S. & Alanko, K. 2020. Mitä jokaisen psykologin tulisi tietää asiakkaan sensitiivisestä kohtaamisesta?. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden työryhmä. *Psykologiliitto*.

Cook, R., DeLay, D., Martin, C. & Nielson, M. 2019. Early Adolescent Gender Development: The Differential Effects of Felt Pressure from Parents, Peers, and the Self. Arizona State University. United States of America. *Journal of Youth and Adolescence: 48*, 1912–1923.

DeSilets, L. & Dickerson, P. 2010. Poster Presentations. *The Journal of Continuing Education in Nursing Education 41(10)*, 437–438.

Hilden, J., Koponen, J. & Vapaasalo, T. 2016. Tieto näkyväksi. Informaatiomuotoilun perusteet. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Taide, muotoilu ja arkkitehtuuri 1/2016.

Huutilainen, M. 2021. Miten lasten ja nuorten älylaitteiden käyttöä pitäisi lähestyä? *Duodecim: Volume 3*, 225–226.

Huuska, M. 2021. Sukupuolen moninaisuus ja kehon kirjo. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus.

Ihmisoikeudet.net. N.d. Tasa-arvolaki. Yleisesti tasa-arvolaista. Luettu 12.5.2021. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet-suomessa/tasa-arvolaki/>

Jaskari, O. 2020. Miten kohtaan sateenkaaripotilaan vastaanotolla? Nuorten lääkärin yhdistys. <https://www.nly.fi/miten-kohtaan-sateenkaaripotilaan-vastaanotolla/>

Joutsenniemi, K., Kaltiala-Heino, R., Kärnä, T. & Mattila, A. 2015. Sukupuoli-identiteetin diagnosoiminen. *Duodecim: Volume 4*, 367–371.

Kaltiala, R., Puustinen, N., Tuisku, K. & Uusi-Mäkelä, N. 2020. Sukupuolidysforiasta kärsivä perusterveydenhuollon vastaanotolla. *Lääkärilehti: Volume 75*, 1862–1864.

Kaltiala-Heino, R., Työläjä, M. & Suomalainen, L. 2018. Kun sukupuoli on nuorelle ongelma. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim.

Kennedy, E., Lane, C., Masic, U., Pearson, B., Ranieri, V., Stynes, H. & Wright, T. 2021. Gender identity development in children and young people: A systematic review of longitudinal studies. University College London. United Kingdom. Clin Child Psychol Psychiatry: Volume 26, 706–719.

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2013- Edistä, ehkäise ja vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2021. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Kohan, S., Mousavi, M., Salehi, M. & Shahriari, M. 2019. Gender identity development in the shadow of socialization: A grounded theory approach. Archives of women's mental health. Isfahan University of Medical Sciences. Iran. Arch Womens Ment Health: Volume 22, 245–251.

Kontula, O. 2012. Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä? Tehoa poikien seksuaaliopetukseen. Väestöliitto. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.

Kosola, S. 2020. Lasten ja nuorten netti- ja peliriippuvuus: pitääkö olla huolissaan?. Katsausartikkeli. Lääkärilehti: Volume 6, 324–329.

Kärnä, T., Mattila, A. & Uusi-Mäkelä, N. 2018. Sukupuolen moninaisuus – Lähestymistapa sukupuoleen muuttumassa. Lääkärilehti: Volume 45, 2631–2635.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2018. 12-15-vuotiaan ajattelun ja moraalien kehitys. Luettu 20.5.2021. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-ajattelun-ja-moraalin-kehitys/>

Nuts'n eggs. 2021. Seksuaali- ja lisääntymistietopankki nuorille. Luettu 13.10.2021. <https://nutsneggs.tamk.fi/>

Pirkanmaan Seta. N.d. Seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja seksin sanastoa. Luettu 20.3.2021. <https://www.pirkanmaanseta.fi/seksuaalisen-suuntautumisen-sukupuoli-identiteetin-ja-seksin-sanastoa/>

Raij, T. & Tani, P. 2015. Transsukupuolisen identiteetin neurobiologinen perusta. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim: Volume 4, 365–366.

Rinkinen, T. 2012. Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa. Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Ristkari, M., Suni, N. & Tyni, V. 2018. Sukupuolena ihminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saha, M. 2019. Klinefelter-oireyhtymä (47XXY-mies). Lääkärikirja Duodecim.

Salminen-Tuomaala, M. 2019. Toiminnallinen opinnäytetyö SeAMKissa. Verkko-lehti SeAMK. Luettu 7.9.2021. <https://lehti.seamk.fi/2019/toiminnallinen-opinnaytetyo-sairaanhoitajan-ammattillisen-kasvun-tukena/>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun Ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Tampere: Juvenes Print Oy.

Santalahti, T. 2018. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus. Terveyskirjasto Duodecim.

Seta. 2021. Sateenkaarisanasto. Luettu 20.3.2021. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Seta. N.d.a. Sukupuolen moninaisuus. Luettu 26.8.2021. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Seta. N.d.b. Translaki. Luettu 14.10.2021. <https://seta.fi/ihmisoikeudet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/translaki/>

Silén, S. 2019. Tieteellinen poster. PowerPoint-diashow. Jyväskylän yliopisto. Luettu 7.9.2021. <https://docplayer.fi/7765898-Tieteellinen-posteri-fm-saija-silen-jyvaskylan-yli-%20opisto-posterikurssi.html>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. 2016. Intersukupuolisten lasten hoito. Kannanotto.

Suomen Lääkäriliitto. 2021. Lääkärin etiikka. 8.painos. Lahti: Painotalo Plus Digital Oy.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. N.d.a. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Luettu 18.8.2021. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. N.d.b. Sukupuolen moninaisuus. Luettu 5.10.2021. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. N.d.c. Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa. Luettu 11.5.2021. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuus-lapsuudessa/>

Tarkoma, J. 2019. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö. Suomalaisten internetin käyttö 2019. Helsinki: Tilastokeskus

THL. 2020. Tasa-arvosanasto. Luettu 20.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto#sukupuolen%20moninaisuus>

Tiainen, M. N.d.a. Toiminnallinen opinnäytetyö 1 (teoria ja tuotos). Luentomateriaali. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere.

Tiainen, M. N.d.b. Toiminnallinen opinnäytetyö 2 (suunnitelma ja tuotos, huomi-
oitavia asioita). Luentomateriaali. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen louk-
kausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan
ohje 2012. Helsinki.

Vengage. 2019. Mikä on infograafi? Infograafiesimerkit, mallipohjat ja suunnit-
teluvinkit. Luettu 7.9.2021. [https://fi.vengage.com/blog/mika-on-infograafi-in-
fograafiesimerkit-mallipohjat/](https://fi.vengage.com/blog/mika-on-infograafi-in-
fograafiesimerkit-mallipohjat/)

Viva – Viisaat valinnat. 2020. Tietoa viva-hankkeesta. Luettu 5.10.2021.
<https://viva.tamk.fi/2020/01/05/hanke/>

Väljärvi, J. 2019. Edellytykset, kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille.
Valtioneuvoston julkaisuja 2019:7.

Väyrynen, H. 2020. Pitkä prosessi. Lääkärilehti: Volume 34, 1582–1585.

LIITTEET

Liite 1. Posterit 1.

KUKA MÄ OON?

KUN SUKUPUOLI-IDENTITEETTI
MIETITYTTÄÄ

MEISTÄ ON MONEKSI!

- ...KAIKILLE MÄÄRITELLÄN SYNTYMÄSSÄ SUKUPUOLEKSI TYTTÖ TAI POIKA, MUTTA...
- ...CISSUKUPUOLINEN KOKEE SUKUPUOLENSA SAMAKSI KUIN SYNTYMÄSSÄ MÄÄRITELTY
- ...TRANSSUKUPUOLINEN KOKEE SUKUPUOLENSA TOISEKSI KUIN SYNTYMÄSSÄ MÄÄRITELTY
- ...MUUNSUKUPUOLINEN KOKEE OLEVANSA JOTAIN MUUTA KUIN TYTTÖ TAI POIKA
- ...TRANSVESTIITTI KOKEE TARVETTA ILMAISTA JOTAKIN TOISTA SUKUPUOLTA PUKEUTUMISELLAAN TAI LAITTAUTUMISELLAAN
- ...SUKUPUOLETON EI KOE ITSELLÄN OLEVAN SUKUPUOLTA
- ...INTERSUKUPUOLISEN FYYSISET OMINAISUUDET EIVÄT OLE TÄYSIN TYTÖN TAI POJAN

Sukupuolia on monia ja ne muodostuvat ainutlaatuisista asioista

Sukupuolen moninaisuus

KAIKILLA ON OIKEUS MÄÄRITELLÄ ITSE OMA SUKUPUOLENSA TAI JÄTTÄÄ SE MÄÄRITTELEMÄTTÄ

YKSI KAHDESTAKYMMENESTÄ NUORESTA KOKEE SUKUPUOLENSA VÄÄRÄKSI

TUNTUUKO SUKUPUOLI VÄÄRÄLTÄ?
SITÄ KUTSUTAAN SUKUPUOLIRISTIRIIDAKSI JA SEN AIHEUTTAESSA SUURTA AHDISTUSTA VOI KYSEESSÄ OLLA SUKUPUOLIDYSFORIA

SUKUPUOLEEN LIITTYVIEN ASIOIDEN MIETITYTTÄESSÄ VOIT MENNÄ JUTTELEMAAN TERVEYDENHOITAJALLE